

■ УДК 168.522.000.93

<https://doi.org/10.31516/2410-5325.060.25>

С. М. Холодинська, кандидат філософських наук, доцент, ДВНЗ
«Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

svetlanah01091970@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6746-135X>

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА: КРАХ ОДНІЄЇ ІЛЮЗІЇ

Розглядаються ставлення М. Семенка — засновника української моделі футуризму — до феномену «ідеологія» та його намагання «пристосувати» футуризм до ідеологічних трансформацій, яких зазнала українська культура протягом 1914–1937 рр. Показано роль попередніх теоретичних напрацювань М. Семенка в осмисленні багатьох проблем ідеології, а саме: концепції «деструкція — конструкція», «фактура» та «теорія аналогій». Відображені творчий та політико-ідеологічний стани М. Семенка протягом 1919–1924 рр., коли офіційні структури сприймали його як «пролетарського поета», а також суперечливу теоретичну позицію письменника. Розглянуто немало вагомих публікацій, де досліджується проблема «мистецтво — ідеологія», знаних філософів, естетиків, мистецтвознавців радянських часів, котрі здійснили свій внесок у «розбудову» ідеологічного аспекту в розвитку мистецтва соціалістичного реалізму, а також сучасних українських культурологів, які демонструють трансформацію розуміння ідеології від 1846 р. до інтерпретаційних змін у сучасній культурології.

Ключові слова: футуризм, ідеологія, ідея, культура, «деструкція — конструкція», «фактура», «теорія аналогій».

С. Н. Холодинская, кандидат философских наук, доцент, ГВУЗ
«Приазовский государственный технический университет», г. Мариуполь

ІДЕОЛОГІЧЕСКИЙ ФАКТОР В ТВОРЧЕСТВЕ МИХАИЛЯ СЕМЕНКО: КРАХ ОДНОЙ ИЛЛЮЗИИ

Рассматриваются отношение М. Семенко — основоположника украинской модели футуризма — к феномену «идеология» и его стремление «приспособить» футуризм к процессу идеологических трансформаций, которым подвергалась украинская культура на протяжении 1914–1937 гг. Показано, какую роль в осмыслении многих проблем идеологии сыграли предыдущие теоретические разработки М. Семенко, а именно: концепции «деструкция — конструкция», «фактура» и «теория аналогий». Отражены творческое и политико-идеологическое состояние М. Семенко на протяжении 1919–1924 гг., когда официальные структуры воспринимали его как «пролетарского поэта», а также противоречивая теоретическая позиция писателя. Рассмотрен ряд весомых публикаций по исследованию проблемы «искусство — идеология» известных философов, эстетов, искусствоведов советских времен, которые внесли свой вклад в «обновление» идеологического аспекта в развитии искусства социалистического реализма, а также современных украинских культурологов, демонстрирующих трансформацию понимания идеологии, начиная от 1846 г. до интерпретационных изменений в современной культурологии.

Ключевые слова: футуризм, идеология, идея, культура, «деструкция — конструкция», «фактура», «теория аналогий».

S. M. Kholodynska, Candidate of Philosophical Sciences, Assistant Professor, State Higher Education Institution «Pryazovskyi State Technical University», Mariupol

THE IDEOLOGICAL FACTOR IN MYKHAYLO SEMENKO'S CREATIVE WORK: THE COLLAPSE OF AN ILLUSION

The aim of the paper is to systematize M. Semenko's views and attitudes as well as his personal standpoint as for the role and significance of the ideological factor in his creative work, drawing upon the theoretical and creative heritage of the founder of Ukrainian futurism.

Research methodology. A range of known publications concerning the issue of the «creative work-ideology» written by famous philosophers, aestheticians, art historians of the USSR epoch are reviewed. They greatly contributed to the development of ideological aspect within the socialist realism art. In addition, a set of works by contemporary Ukrainian culturologists are studied which reveal the transformation in comprehension of ideology from 1846 to interpretational changes in modern culturology.

Results. The objective set goes far beyond M. Semenko's personality, as it reflects the situation which a number of talented Ukrainian creators faced. It was an ideological struggle, ideological opposition within the country that designated the tragic end of both their creative work and the lives. During the years after 1917 October coup M. Semenko was convinced that it was he and his followers who were the founders of the great process — uniting the supporters of Communist culture around the idea they shared. The reality was far from their romantic expectations as the only repressive function of «Leninism ideology» was consequently and steadily introduced.

Novelty. An attempt is made to reveal the important aspects concerning M. Semenko's attitude to the ideological issues and their potential within the process of radically new model of art. The research into M. Semenko's theoretical heritage and the ways of his creative self-realization are considered as the upcoming trends of further cultural studies.

The practical significance. The material in this article can be used in further scientific and theoretical comprehension of the phenomenon of «ideology» and its impact on the literary creative work of Ukrainian avant-garde representatives. The obtained results make it possible to apply in lectures on aesthetics, cultural studies, theory and history of art for the students of humanities and creative and artistic higher educational establishments.

Key words : *futurism, ideology, idea, culture, 'destruction-construction', 'pattern', 'theory of analogies'.*

Постановка проблеми. Серед теоретичних проблем авангардистського руху ідеологічний чинник посідає специфічне місце. Українська модель футуризму, як відомо, почала формуватися від 1914 р., протягом трьох наступних років ідеологічні питання залишалися на маргінесах

того культурного середовища, у якому опинилися художні шукання Михайля Семенка (1892–1937). Після перемоги Жовтневої революції (1917) саме ідеологія поступово почала висуватися на перший план і примушувала учасників певних мистецьких напрямів чітко визначитися з власною ідеологічною належністю. У цьому процесі не став винятком і М. Семенко, котрий, очолюючи футуристичний рух, змушений був зважати на ті ідеологічні настанови, які в післяреволюційні роки «вироблялися» як партійно-адміністративними структурами, так і «насаджувалися» численними, переважно російськими, науковцями, котрі намагалися долучити філософсько-ідеологічні ідеї марксизму до сфери мистецтва й художньої творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поступово все, що стосується ідеології, стає об'єктом серйозного теоретичного осмислення, і за радянських часів аналіз марксистських ідей, їх зіставлення з іншими типами ідеологій, критика деідеологізації, аналіз ролі мистецтва в боротьбі ідеологій набувають надзвичайно важливого значення. Теоретичний інтерес до багатьох питань, безпосередньо чи опосередковано пов'язаних з ідеологією, перебуває в центрі уваги й сучасних науковців. Так, лише на межі ХХ–ХХІ ст. дослідницький простір, окреслений проблемою ідеології, поповнився багатьма важливими працями, серед яких виокремимо наукові розвідки І. Антонович, О. Логінова, В. Макаренко, О. Савельєвої, Г. Хоріна.

Мета статті — базуючись на теоретичній і творчій спадщині М. Семенка, розглянути ставлення митця до ролі та значення ідеологічного чинника у його творчості. На нашу думку, окреслена мета статті не обмежується дослідженнями лише М. Семенка, оскільки відбиває ситуацію, у якій опинилася ціла когорта талановитих українських митців, у творчій та людській долі котрих саме ідеологічна боротьба, ідеологічне протистояння в межах країни, громадянами якої вони були, визначили трагічний фінал їх творчості та життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз ідеологічного чинника у творчості М. Семенка потребує визначення поняття «ідеологія», окреслення тих завдань, які ідеологія відіграє в суспільстві. На нашу думку, передусім слід наголосити на деяких загальних тезах, відповідно до яких ідеологія — це не наука, а специфічне знання, яке відбиває індивідуальні (приватні) інтереси в узагальненій формі. Ідеологія має бути логічно послідовною та здатною керувати оціночними судженнями («Ідеологія»).

Як відомо, ідея (від грецьк. *idea* — прообраз — «форма відображення в думці явищ об'єктивної реальності») базується на ідеології. Ідеї — це усвідомлення мети подальшого пізнання й практичного перетворення

світу (Прохоров, 1985, с. 475). Водночас «ідеологія — система політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних і філософських поглядів і ідей, у яких усвідомлюється й оцінюється ставлення людей до дійсності» (Прохоров, 1985, с. 475). Цілком свідомо виокремлено джерелознавчою базою для характеристики «ідеї» та «ідеології» «Радянський енциклопедичний словник», оскільки М. Семенко мав справу саме з радянською моделлю розуміння ідеології, яка почала формуватися в післяреволюційні роки. Зрештою, у контексті означеного, можливо, і криються причини вкрай легковажного ставлення і Семенка, і його прибічників до ідеологічного фактору в розвитку як соціалістичного суспільства, так і мистецтва, яке його (суспільство — С. Х.) «обслуговуватиме». За часів Семенка, марксизм — це, передусім, філософсько-економічна система поглядів, на основі якої В. Ленін почав формувати марксистську ідеологію — «сукупність системно впорядкованих поглядів, що виражають інтереси різноманітних соціальних класів і груп» («Ідеологія»).

Ідеологічний чинник мав важливе значення особисто для М. Семенка та його найближчого оточення, оскільки українські футуристи вважали себе революціонерами, будівничими нового мистецтва, щиро намагаючись знайти власне місце в перетворенні світу. Слід визнати, що різні аспекти, так би мовити, «ідеологічного комплексу» наявні в багатьох статтях М. Семенка, що вийшли друком протягом 20 рр. минулого століття. Подекуди вони «вплетені» в його принципово важливі теоретичні напрацювання, «деструкція — конструкція» чи обґрунтування ідеї «фактури» як естетико-художнього феномену. Виокремлюючи ідеологічний чинник у творчості М. Семенка — відомого поета, прозаїка та драматурга — необхідно окреслити його розуміння ідеології, оскільки художнє мислення кожного конкретного митця має свою специфіку щодо освоєння чи інтерпретування ідеологічних та соціально-політичних настанов. Це переконливо аргументувала український естетик Олена Поліщук у монографії «Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс» (Поліщук, 2007). Цей аспект достатньо неоднозначного морально-психологічного стану митця, котрий або «залучений до», або «відсторонений від» проблемного простору ідеологічної боротьби чи ідеологічних коливань, послідовно простежується в поглядах і поведінці М. Семенка. В означеному контексті достатньо згадати вчинки поета, пов'язані з його партійною належністю, адже відомо, що перед Жовтневими подіями він вступив до РСДРП(б), брав участь у нелегальних формах революційної боротьби, був заарештований, а пізніше, коли радянська влада почала всіляко його підтримувати, залучаючи навіть до дипломатичної роботи, він пішов з партії, мотивуючи бажанням присвятити себе суто творчій роботі. Можна констатувати: для керівника

впливового художнього угруповання, редактора багатьох важливих для тогочасного культурного життя видань, це досить ризикований крок.

На нашу думку, допомогти з'ясувати семенківське ставлення до комплексу питань, пов'язаних з ідеологічним феноменом, можуть роздуми Ірини Семенко — доньки поета, — котра друкувалася під псевдонімом Leo Kriger.

Ірина Семенко (1921–1987) — відомий українсько-російський архівіст, літературознавець, інтерпретатор та перекладач поезії свого батька — закінчила Ленінградський університет (1944). Захистила кандидатську дисертацію, присвячену творчості О. С. Пушкіна, ставши згодом визнаним російським пушкіністом. Від 1947 р. працювала старшим бібліотекарем у ленінградському «Філіалі ДПБ», багато зробивши для систематизації архівів російських поетів першої половини XIX ст. У 1950 р. І. Семенко знайомиться з А. Ахматовою, стає її другом і довіреною особою, працюючи над упорядкуванням архіву цієї видатної поетеси. Після одруження з відомим російським літературознавцем та фольклористом Єлсазаром Мелетинським (1918–2005) І. Семенко переїхала до Москви, де — на прохання вдови Осипа Мандельштама — протягом кількох років, починаючи від 1960, систематизувала та впорядковувала архів поета. Результатом цієї кропіткої роботи стала монографія «Поетика пізнього Мандельштама. Від чорнової редакції — до завершеного тексту», яка вперше вийшла друком в Італії (1986). У Росії монографію І. Семенко надруковано вже після смерті автора (1997).

Протягом усього життя І. Семенко впорядкувала і творчість свого батька. А. Біла — визнаний фахівець із проблем українського літературного авангарду — називає її «однією з найцікавіших дослідниць його творчості» й високо оцінює підготовлене до друку видання творів М. Семенка та написану до них ґрунтовну передмову (Біла, 2010, с. 672). На нашу думку, І. Семенко достатньо аргументовано висвітлює творчість свого батька в публікації «Михайло Семенко (1892–1937) — основоположник «українського футуризму» (Leo Kriger, 2010), на сторінках якої — з хронологічною точністю — відтворює появу «лівих» ідей у творчості поета, його радше інтуїтивний, ніж свідомий «рух» до них. На початковому етапі власного творчого шляху М. Семенко діє як поет, а не як теоретик мистецтва, яким він виявиться згодом. І. Семенко у роздумах про творчий шлях батька намагається бути гранично об'єктивною й керується нею самою заявленим принципом: «Тепер, у перспективі часу...».

Саме «в перспективі часу» І. Семенко виокремлює 1913 р., який виявився доленосним для її батька. Вона зазначає: «У червні 1913 р. досить різко виявляється відхід від пісенно-фольклорних структур.

Листопадом 1913 року позначені перші футуристичні вірші Семенка» (Leo Kriger, 2010, с. 565). Активно подорожуючи в цей час між Санкт-Петербургом і Москвою, він чіткіше усвідомлює свою причетність до авангардних пошуків російських реформаторів мистецтва та «вибудовує» власне завдання: «європеїзація та урбанізація української літератури». І. Семенко посилається на першу збірку футуристичної поезії батька «Кверо-футуризм» (квітень 1914), де автор пише: «Нам треба догнати сьогоднішній день. Тому плижкуємо» (Leo Kriger, 2010, с. 564). Тема відсталості українського способу життя, а певна частка провини за цю «відсталість» лежить і на українській культурі, періодично виникає в ранніх творах поета та спонукає його діяти. Аналізуючи «Кверо-футуризм», І. Семенко цілком слушно звертає увагу на замітку-постскриптум «Pro domo sua», де відзначає «знову глузування з національної обмеженості (продовження «Дерзань»)). Тут же поет відмовляється від прихильності органу українських соціал-демократів «Дзвін», вважаючи його некомпетентним у мистецтві» (Leo Kriger, 2010, с. 564).

Відтак, уже на початку формування української моделі футуризму, у перших зразках футуристичної поезії М. Семенка «проглядаються» певні «замальовки» до майбутніх — усвідомленіших та рішучіших кроків — щодо формування ідеологічної позиції «мистецтва майбутнього». Стосовно 1913–1914 рр. можна з упевненістю констатувати, по-перше, неприйняття поетом традиційних для української інтелігенції народницьких настанов, по-друге, його розрив з українським соціал-демократичним рухом.

Наступним кроком щодо виявлення політико-ідеологічної позиції М. Семенка був його розрив із символістами, за свідченнями доньки поета, у 1918 р. Саме в цьому році М. Семенко вирішив друкувати журнал лівих напрямів «Студія». Детальніше характеризуючи цей непростий період у творчо-організаційному становленні футуристичного руху, І. Семенко зазначала: «Поет почав наступ на символізм, зміщуючи спільні з символістами задуми «вліво». Символістська група не одразу піддалася натиску, але протягом найближчих двох років частина її відкололася і перейшла під прапори футуризму» (Leo Kriger, 2010, с. 590–591). Складна ситуація із символістами, котрі, на думку М. Семенка, творчо й політично вичерпали себе, стали «запізнілим явищем <...> на українському ґрунті» набула відображення в таких його поетичних творах, як «Навздогін», «Св. (Святий) Метроном», «Драми». На думку І. Семенко, саме цими поезіями позначена своєрідна межа між футуристами й символістами, деякі з ним визнали і значення футуризму, і «масштаб творчої особистості Семенка». Від 1918 р. засновник футуризму керується чітким переконанням: «сьогоднішньому дню <...>

відповідало — в глобальному вимірі — мистецтво крайніх лівих напрямків» (Leo Kriger, 2010, с. 591).

1919–1924 рр. були надзвичайно насиченими в житті поета. Протягом цих п'яти років М. Семенко мав змогу реалізувати свій творчий, політико-ідеологічний та організаційний потенціал. У 1919 р. він очолив журнал «Мистецтво» — перший, за висловом І. Семенко, — «значний радянський літературно-художній часопис», намагаються визначити власну позицію в межах «Пролеткульту», частина української інтелігенції взагалі сприймала його як «пролетарського поета». Дійсно, радянська влада поблажливо ставилася до українського футуризму загалом і особистості М. Семенка зокрема. Слід визнати, що практично всі критичні статті, де висловлене упередження й некоректне ставлення до творчості поета, написали українські автори. Певний час влада всіляко підтримувала Семенка. Так, у 1921 р. його ввели до складу делегації УРСР після підписання мирного договору між РРФСР та УРСР з Польщею, а від 1922 р. поет працював у представництві УРСР у Москві. Можна стверджувати, що в означений період Семенко приймав марксистську ідеологію, певний час не заперечуючи ті шляхи, які вона обрала щодо діалогу з митцями й мистецтвом. Цю тезу підтверджують достатньо виразні обриси «ідеологічного чинника», які поет представив у статті «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті» (1924).

На початку статті, формулюючи мету, ми цілком свідомо підкреслили значення «ідей» як підґрунтя «ідеології». Стаття М. Семенка «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті» не тільки надає можливості повно представити семенківське уявлення про «ідеологію», а й показати роль «ідей» у формуванні цього «уявлення». Слід зауважити, що протягом 1922 р. Семенко опублікував немало статей, у яких обґрунтував ідею «деструкції», якій протиставив феномен «конструкції». Як відомо, «деструкція» — це одне з наріжних, край важливих, понять у мистецтвознавчій теорії Семенка, яке має сприяти вирішенню багатьох проблем, пов'язаних із класичним мистецтвом, традицією, каноном, правом на оновлення змісту й форми художнього твору, доцільність експерименту та можливі межі його застосування тощо. Наразі, в аналізованій статті М. Семенка «ідея» «деструкція — конструкція», хоча і сприяє виникненню поняття «ідеологія», проте сама не є фундаментальною, а співіснує й логічно взаємодіє з «теорією аналогій» — ще однією «ідеєю» поета, яку він обстоює. Принагідно зазначимо, що в 1924 р. у праці М. Семенка, хоча й наявні як прізвище К. Маркса, так і поняття «марксизм», проте він уже оперує теоретичною структурою «ідеологія ленінізму».

Зберігаючи орфографію М. Семенка, процитуємо вихідне положення «теорії аналогій», яка, на думку поета, сприяє правильному трактуванню поняття «ідеологія»: «Теорія аналогій, побудована на ґрунті ленінізму, мусить зробитися тою найвищою дисципліною, що моністично поєднувала б усі висновки синтезованих наук новою «наукою наук», яка стала вищою наукою діалектики, про що говорив ще К. Маркс <...>» (Семенко, 2010, с. 299). Означене положення достатньо симптоматичне в кількох аспектах: 1. М. Семенко розглядає «теорію аналогій» як науку, не фокусуючи уваги на тому, що «теорія» й «наука» — поняття не тотожні. 2. Порушуючи питання «про застосування ленінізму на 3-му фронті» — фронті культури — М. Семенко констатує факт такого «застосування», не розмірковуючи щодо доцільності його застосування на теренах культури, стосовно можливих наслідків утручання «ідеології ленінізму» у сферу художньої творчості.

Не аналізуючи непрофесійні розмірковування поета щодо «математичного висновку революційного марксизму», процитуємо без скорочень фрагмент його наукової розвідки, базований на повному ототожненні ним природничих і гуманітарних наук, що об'єктивно деформує уявлення про ідеологію. Представлення «ідеології» в контексті «теорії аналогій» структуровано в статті М. Семенка таким чином: «<...> картина космосу вкладається в таку закономірну послідовність:

деструкція і конструкція в математиці і фізиці,

деструкція і конструкція в природознавстві й біології,

де- й кон- — в історії суспільства,

де- й кон- в культурі й побуті,

де- й кон- в елементах культури, напр., в релігії, мистецтві, філософії, техніці і т. д. (культу), — (М. Семенко скорочує поняття «культу-

ра» — С. Х.)

де- й кон- в елементах культу, напр., в поезії, театрі, музиці і т. д.,

де- й кон- в ідеології (надбудова кожного культу зокрема й спільний зв'язуючий елемент всіх культурів),

де- й кон- фактури (спеціальний елемент кожного культу зокрема й спільна база всіх культурів разом),

де- й кон- елементів фактури кожного окремого культу (напр., де- й кон- форми, де- й кон- змісту в мистецтві і т. д.)

де- й кон- елементів форми, напр., метру чи ритму і т. д.

Ця одноманітна схема, будучи поширена по всьому розгалуженню людського знання, діяльності й праці, вичерпує питання про наукову філософію, наукову теорію, наукову практику» (Семенко, 2010, «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти)», с. 299–300).

Необхідно підкреслити: позиція поета, представлена нами, сформувалася в 1924 р. після визнання себе прихильником «крайніх лівих» напрямів у тогочасному мистецтві. А це означає: як «лівий» митець він долучився до принципово нового процесу, з яким художня інтелігенція ще не стикалася, а саме: окреслення шляхів взаємодії культури загалом і мистецтва як її структурного елемента з домінуючою в країні ідеологією.

1924 р. — час, коли не лише Семенко, а й переважна більшість його сучасників, дотримувала думки, що «рухом ідеології» керуватимуть «знизу», тобто фундаторами «ідей — ідеології» будуть самі митці, здійснюючи оновлення «культу» й «фактури». Лише ближче до кінця 20-х, а остаточно — на початку 30-х рр. минулого століття, творче покоління Семенка збагнуло: «ідеї — ідеологія» рухаються «зверху», практично повністю ігноруючи інтереси та бажання «низів». Можливість аргументувати логіку руху «деструкція — конструкція» положень «теорії ідеології» займає Семенка з середини 20 рр., — перспективність формування й керування «ідеологічним чинником» «знизу» — виявилася однією з ілюзій, яку «побудував» поет і крах якої драматично позначиться на сталості його комуністичних уподобань.

Повертаючись до висвітлення інтерпретації ідеології, яке М. Семенко представив у статті «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті», слід виокремити кілька положень, які в різних ракурсах подаються поетом. На нашу думку, це свідчить про їх вагомість, принаймні для самого Семенка, котрий наголошував на необхідності застосування до вивчення «ідеологічних явищ» відразу двох теорій, а саме: «теорії аналогій» та «теорії культів», адже це «усуває всяку можливість суб'єктивізації, бо всі засади цієї точки погляду з орієнтацією на мету, з цілевою установкою на майбутнє, що є основною засадою тактики революційного марксизму, спираються на безкласове суспільство, безкласове об'єктивне знання (установка на комунізм)» (Семенко, 2010, «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти)», с. 300).

Хоча сьогодні фраза «безкласове об'єктивне знання» може викликати лише іронію, дещо, так би мовити, гаслове, плакатне використання понять «класове» чи «безкласове» навіть стосовно знання було поширеним у час, коли Семенко написав статтю, так само прийнятним, як і розмірковування про перемоги революції. Як відбиття загальних тогочасних тенденцій, Семенко згадував і прізвища багатьох видатних учених — Ейнштейна, Фройда, Павлова, — «винаходи» котрих надають «конкретний матеріал до зовсім нових обріїв», зокрема вирішення проблем «економіки й ідеології, економічної політики й ідеологічної політики (вичерпуючі дані щодо цього надають Леніністична система й поглиблення

матеріалістичного розуміння історії, що в цих межах посувається й теоретична робота Асоціації «Комункульт»» (Семенко, 2010, «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти)», с. 301). Слід звернути увагу, що процитований нами фрагмент завершується посиланням Семенка на збірник «Семафор у майбутнє» (1922, № 1), на журнал «Червоний шлях» (1924, № 3), «а також на різні звіти діяльності Досл. Идеол. Бюро АсКК» (Семенко, 2010, «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти)», с. 301). Це посилання є досить симптоматичним, оскільки засвідчує сучасному науковцеві, наскільки серйозно футуристи — не лише Семенко — поставилися на початку 20-х рр. минулого століття до з'ясування сутності ідеології та чітко збагнули її роль у розвитку мистецтва майбутнього.

На нашу думку, цілком доречно визнати відверто суперечливе тлумачення «ідей» та особливо «ідеології» в наукових розвідках М. Семенка. Водночас є такі тези та коментар до них, які засвідчують, що поет серйозно розмірковував над означеними проблемами, але рівень його теоретичної підготовки та дослідницька невизначеність, а подекуди й відверта розгубленість молодих теоретиків 20 рр., серед них назвемо Семенка, не дозволяли їм чітко, послідовно й аргументовано означити власні позиції.

Серед «ідей», котрі — за іншого формально-логічного опрацювання — могли б аргументувати семенківську концепцію «ідеології», слід виокремити, запропонований ним аналіз співвідношення «культури» та «ідеології», оскільки «культура в цілому складається з ідеології (надбудови — напр., патріархальна, феодальна, капіталістична, комуністична ідеології) й фактури (база — продукційний стан, господарча форма, наприклад, натуральне господарство, кріпацьке господарство, торговельний капітал, промисловий капітал, державний капітал, комунізм)» (Семенко, 2010, «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти)», с. 301). Стосовно процитованого фрагменту маємо два зауваження: по-перше, поняття «фактура», яке Семенко в контексті проблем ідеології використовує достатньо часто, було заявлене ним у 1922 р. й визначене таким чином: «Фактура являє собою поняття складне та містить такі складові частини: матеріал, форму і зміст. Усі ці елементи фактури, взяті разом, перебувають у залежності від законів, що регулюють побут, тоді як ідеологія є імпульсом, що корегує в них і підпорядковується закону, який корегує свідомість» (Семенко, 2010, «Пан-футуризм (Мистецтво переходнової доби)», 274). Отже, через два роки поет оперує дещо іншим визначенням «фактури».

Ще однією «ідеєю», що заслуговує на увагу в процесі аналізу ідеологічного чинника у творчості Семенка, є зосередження ним уваги на суті

«комуністичної культури», яка, подібно до ідеології, «вписана» в рух «деструкція — конструкція». На думку поета, комуністична культура повинна бути динамічною, «в цілому конструктивною», а «основним завданням ідеологічної боротьби в переходову до комунізму добу є — перебороти, перемогти, усунути як шкідливий актив, всі культу й елементи їх, з їхньою ідеологією, — що є завжди упертіша й консервативніша, — усунути всі деструктивні галузі, які зараз існують» (Семенко, 2010, «До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти)», с. 303).

Ідеологією в контексті широкого кола проблем комуністичної культури Семенко цікавиться в наступні роки, хоча подекуди змінюються наголоси й спрямованість роздумів. Так, у статті «Потрібна реконструкція пролетарського фронту літератури» (1930), оприлюдненій у першому номері журналу «Нова генерація» (Семенко, 2010, «Потрібна реконструкція пролетарського фронту літератури»), поет, передусім, надає належне футуристичній манері подання тексту, що нагадує «потік свідомості» без жодної великої літери, проте — навіть у такий спосіб — обстоюючи досить розумну ідею. Поет уважав, що на початку 30 рр. українська література не відповідає запитам читачів, оскільки просто відстає від них: «споживач, — за словами Семенка, — може випередити свого продуцента».

Отже, як доводить аналіз «життєвої ситуації» М. Семенка, між 1924 та 1934 рр. він активно долучився до «творчо-виробничого процесу». Окрім значної теоретичної роботи, продовжив творчу діяльність. Так, у 1928 р. як член офіційної делегації Семенко поїхав до Білорусі, а в 1929 подорожував Німеччиною, що означало акт довіри до нього зі сторони влади. Показовим, на нашу думку, є 1934 р., коли він одним з перших став членом «Єдиної спілки письменників України» та учасником 1-го з'їзду радянських письменників України. Через три роки відомого поета, фундатора комуністичної культури та прихильника ідеології ленінізму було розстріляно.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що матеріал, викладений у статті, відтворює лише окремі аспекти щодо ставлення М. Семенка до проблем ідеології та її потенціалу в процесі створення принципово нової моделі мистецтва. У післяреволюційні роки не лише засновник українського футуризму був переконаний, що саме він і його прибічники перебувають біля витоків цього величного процесу — об'єднання прихильників комуністичної культури навколо ідей, які вони поділяють. Реальність виявилася далекою від цих романтичних сподівань, адже лише єдину функцію «ідеології ленінізму» — репресивну — втілено в життя послідовно й неухильно. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані

з дослідженням теоретичної спадщини М. Семенка та його творчою самореалізацією. Теоретична і практична значимість полягають у тому, що матеріал дослідження можна використовувати для подальшого науково-теоретичного осмислення феномену «ідеологія» та його впливу на літературну творчість представників українського авангарду, а результати — у процесі читання лекційних курсів з естетики, культурології, історії й теорії мистецтва для студентів гуманітарних і художньо-творчих вчз.

Список посилань

- Біла, А. (2010). Автори статей і матеріалів. *Семенко М. Вибрані твори* (с. 667–672). Київ.
- Ідеологія*. Узято з <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
- Leo Kriger [Ірина Семенко]. (2010). Михайло Семенко (1892–1937) — основоположник українського футуризму. *Семенко М. Вибрані твори* (с. 560–621). Київ.
- Поліщук, О. (2007). *Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс*. Київ: ПАРАПАН.
- Прохоров, А. М. (Ред.). (1985). *Идеология. Советский энциклопедический словарь* (3-е изд.) (с. 475). Москва.
- Семенко, М. (2010). До постановки питання про застосування ленінізму на 3-му фронті (Фрагменти). *М. Семенко. Вибрані твори* (с. 299–307). Київ.
- Семенко, М. (2010). Пан-футуризм (Мистецтво переходної доби). *М. Семенко. Вибрані твори* (с. 273–276). Київ.
- Семенко, М. (2010). Потрібна реконструкція пролетарського фронту літератури. *М. Семенко. Вибрані твори* (с. 363–364). Київ.

References

- Bila, A. (2010). Authors of articles and materials. *Semenko M. Selected Works* (pp. 667-672). Kyiv. [In Ukrainian].
- Ideology*. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/> [In Ukrainian].
- Leo Kriger [Irina Semenکو]. (2010). Mykhaylo Semenکو (1892-1937) - the founder of Ukrainian futurism. *Semenکو M. Selected Works* (pp. 560-621). Kyiv. [In Ukrainian].
- Polishchuk, O. (2007). *Artistic Thought: Aesthetic-Cultural Discourse*. Kyiv: PARAPAN. [In Ukrainian].
- Prokhorov, A. M. (Ed.). (1985). *Ideology Soviet Encyclopedic Dictionary* (3rd ed.) (P. 475). Moscow. [In Russian].
- Semenکو M. (2010). To the issue of the application of Leninism on the 3rd front (Fragments). *M. Semenکو. Selected Works* (pp. 299-307). Kyiv. [In Ukrainian].
- Semenکو M. (2010). Pan-Futurism (The Art of the Transitional Age). *M. Semenکو. Selected Works* (pp. 273-276). Kyiv. [In Ukrainian].
- Semenکو M. (2010). Reconstruction of the proletarian literary front is needed. *M. Semenکو. Selected Works* (pp. 363-364). Kyiv. [In Ukrainian].